Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 4091/2011, ECLI:CZ:NS:2013:30.CDO.4091.2011.1

Číslo: 49/2013

Právní věta:

Nepřijaly-li státní orgány za účelem umožnění styku rodiče s nezletilým dítětem veškerá opatření, která od nich bylo možno v konkrétním případě rozumně očekávat, popřípadě je přijaly s prodlením, jde o případ nepřiměřeně dlouhého řízení, jímž mohlo být zasaženo právo na rodinný život (chráněné článkem 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a článkem 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod); porušení takového práva z uvedeného důvodu je třeba zohlednit při závěru o vzniku nemajetkové újmy rodiče, který nemá dítě ve své výchově, a její intenzitě rozhodné pro stanovení přiměřeného zadostiučinění podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.01.2013

Spisová značka: 30 Cdo 4091/2011

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odpovědnost státu za škodu, Průtahy v řízení, Zadostiučinění (satisfakce)

Předpisy: čl. 32 odst. 4 předpisu č. 2/1993Sb.
čl. 8 odst. 1 předpisu č. 209/1992Sb.
§ 31a odst. 2 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 31a předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 1. 3. 2011 potvrdil rozsudek O b v o d n í h o s o u d u pro Prahu 2 ze dne 16. 6. 2010, kterým byla zamítnuta žaloba na zaplacení částky 50 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 8 C 5/95, částky 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002 a částky 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 2 T 154/2002. Uvedených částek se žalobce domáhal jako náhrady nemajetkové újmy, která mu měla být způsobena v důsledku nepřiměřené délky řízení vedených u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 8 C 5/95 a pod sp. zn. 13 P 84/2002 a v důsledku nezákonného rozhodnutí (nezákonného odsouzení žalobce) vydaného v trestním řízení vedeném u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 2 T 154/2002.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně. Řízení vedené u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 8 C 5/95 (dále také jen „řízení sp. zn. 8 C 5/95“) bylo zahájeno žalobcem dne 13. 1. 1995, jeho předmětem byla náhrada škody způsobená žalobci nemocí z povolání. Řízení bylo pravomocně skončeno dne 9. 2. 2005 zastavením, jelikož žalobce vzal žalobu zpět z důvodu mimosoudního vyřešení sporu. Trestní řízení vedené u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 2 T 154/2002 (dále také jen „řízení sp. zn. 2 T 154/2002“) bylo zahájeno dne 3. 9. 2002 vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání žalobce pro trestný čin ublížení na zdraví. Za tento trestný čin byl žalobce uznán vinným rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 28. 1. 2003, č. j. 2 T 154/2002 – 172, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 3. 2003, č. j. 11 To 100/2003 – 184. Dovolání žalobce bylo Nejvyšším soudem odmítnuto usnesením ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 11 Tdo 1433/2003. Žalobce se domáhal obnovy trestního řízení návrhem ze dne 16. 11. 2004, který byl zamítnut usnesením Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 3. 2. 2005, č. j. 2 Nt 752/2004 – 46, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 6. 2005, č. j. 14 To 166/2005 – 56. Podruhé se snažil žalobce o obnovu trestního řízení návrhem ze dne 2. 5. 2007, jenž byl zamítnut Okresním soudem v Ústí nad Orlicí usnesením ze dne 27. 9. 2007, č. j. 2 Nt 851/2007 – 45, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 10. 2007, č. j. 14 To 284/2007 – 51. Řízení vedené u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002 (dále také jen „řízení sp. zn. 13 P 84/2002“ nebo „řízení o styk“) zahájil žalobce dne 24. 6. 2002 návrhem na úpravu styku s jeho dvěma nezletilými syny. Dne 1. 7. 2002 podala matka nezletilých návrh na zahájení řízení ve věci výchovy a výživy k dětem pro dobu před a po rozvodu manželství, dne 2. 7. 2002 podala matka návrh na zahájení řízení o úpravě výchovy a výživy k dětem pro dobu za trvání manželství. Nezletilým byl pro řízení ustanoven opatrovník, byly vyžadovány zprávy od třetích osob, vyžadován rozvodový spis. Dne 3. 7. 2002 bylo řízení o úpravě výchovy a výživy a řízení o úpravě styku spojeno ke společnému řízení. Dne 7. 8. 2002 se konalo jednání, které bylo odročeno za účelem vypracování znaleckých posudků. Usnesením ze dne 7. 8. 2002, které nabylo právní moci dne 25. 9. 2002, bylo pro zpětvzetí návrhu žalobcem řízení o úpravě styku s nezletilými zastaveno. Jednání konané dne 3. 10. 2002 bylo odročeno za účelem vypracování znaleckých posudků. Dne 15. 10. 2002 byl ustanoven znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Usnesením ze dne 15. 10. 2002 byl ustanoven znalec z oboru školství a kultura, odvětví psychologie. Znalecké posudky byly vypracovány v prosinci 2002. V lednu 2003 byl nezletilým ustanoven nový opatrovník. Strany na dotaz soudu sdělily, že netrvají na výslechu znalců. Dne 19. 3. 2003 se konalo jednání ve věci. Na jednání dne 10. 4. 2003 byla uzavřena dohoda rodičů, děti byly svěřeny pro dobu před i po rozvodu do výchovy matky a žalobce byl zavázán přispívat na jejich výživu. Na základě odvolání žalobce zrušil dne 10. 7. 2003 odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně (soud rozhodoval na základě uzavřené dohody mezi rodiči, avšak žalobce s ní následně nesouhlasil). Dne 26. 8. 2003 bylo nařízeno jednání na 1. 10. 2003, které bylo odročeno na 9. 10. 2003, na němž vyvstala potřeba nového znaleckého posudku. Usnesením ze dne 30. 10. 2003 byl ustanoven znalec z oboru školství a kultura. Dne 31. 12. 2003 znalec požádal o prodloužení lhůty k vypracování znaleckého posudku. Dne 4. 2. 2004 byl soudu zaslán znalecký posudek. Jednání nařízené na 17. 3. 2004 bylo na základě žádosti žalobce odročeno na 31. 3. 2004, na němž byl vyhlášen rozsudek (děti byly svěřeny matce a žalobci bylo stanoveno výživné). K odvolání podaného žalobcem byl rozsudek soudu prvního stupně odvolacím soudem dne 23. 9. 2004 částečně změněn (co do výše dluhu na výživném), jinak byl potvrzen. Rozsudek odvolacího soudu nabyl právní moci dne 10. 11. 2004. Dne 17. 12. 2004 podal žalobce opět návrh na zahájení řízení o úpravě styku s nezletilými dětmi spolu s návrhem na vydání předběžného opatření, jenž byl zamítnut dne 23. 12. 2004. Dětem byl dne 21. 12. 2004 ustanoven opatrovník. Jednání konané dne 24. 1. 2005 bylo odročeno na 14. 3. 2005. Na základě žádosti obou stran bylo jednání nařízené na 14. 3. 2005 odročeno. Dne 20. 6. 2005 žalobce požádal, aby jednání nebylo nařizováno, neboť byla snaha o navazování styku žalobce s dětmi za přítomnosti matky. Dne 14. 10. 2005 podal žalobce návrh na změnu rozsudku o výchově a výživě nezletilých dětí. Dne 7. 12. 2005 byl nezletilým dětem ustanoven opatrovník, proti tomuto rozhodnutí se žalobce odvolal. Jednání bylo nařízeno na 10. 1. 2006, další se konalo dne 9. 5. 2006, bylo odročeno za účelem vypracování znaleckého

posudku. Dne 8. 6. 2006 byl ustanoven znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a znalec z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, byly činěny dotazy na třetí osoby. Dne 17. 7. 2006 požádal znalec o prodloužení lhůty k vypracování posudku. Dne 7. 9. 2006 se znalec vyjadřuje k posudku. V průběhu měsíce září 2006 se matka, žalobce a opatrovník vyjadřují k posudkům. Dne 4. 12. 2006 žalobce zjišťuje stav řízení. V lednu 2007 navrhl žalobce ustanovit k vypracování posudků jiné znalce. Dne 25. 1. 2007 byli znalci zproštěni povinnosti vypracovat znalecký posudek a ustanoven nový znalec. Dne 25. 7. 2007 zjišťuje žalobce stav řízení. Znalecký posudek soudu zaslán dne 1. 8. 2007. V srpnu a září 2007 se opatrovník, matka a žalobce vyjadřují k posudku. Dne 2. 11. 2007 znalec soudem požádán o doplnění posudku. Jednání bylo nařízeno na 15. 1. 2008, byl proveden výslech znalce. Na jednání konaném dne 29. 1. 2008 byly vyslechnuty nezletilé děti a matka. Dne 5. 2. 2008 byl vyhlášen rozsudek, kterým bylo rozhodnuto, že styk žalobce s dětmi se neupravuje a návrh žalobce na změnu výchovy se zamítá. Na základě podaného odvolání žalobcem, byl dne 22. 5. 2008 vyhlášen rozsudek odvolacího soudu, který co do zamítnutí návrhu na změnu výchovy rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, řízení tak pravomocně skončilo v této části dne 23. 6. 2008, v ostatních výrocích byl rozsudek zrušen a věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Po zrušení části rozsudku bylo před soudem prvního stupně dne 17. 6. 2008 nařízeno jednání na 7. 7. 2008. Žalobce požádal o odročení jednání, které se mělo konat dne 4. 8. 2008, ovšem na základě žádosti matky bylo odročeno na 1. 9. 2008. Dne 1. 9. 2008 se konalo jednání, které bylo odročeno na neurčito (zprostředkování setkávání otce s dětmi prostřednictvím třetí osoby). Dne 5. 1. 2009 sděluje žalobce soudu negativní výsledek zprostředkování. Jednání nařízené na 9. 2. 2009 bylo odročeno na 17. 3. 2009, to bylo odročeno na žádost žalobce na 14. 4. 2009. Dne 21. 4. 2009 podává matka návrh na zvýšení výživného. Dne 13. 5. 2009 žádá žalobce o odročení jednání z důvodu probíhající mediace. Dne 24. 6. 2009 bylo nařízeno jednání na 20. 7. 2009, bylo však odročeno na žádost matky. Dne 3. 8. 2009 se konalo jednání. Dne 4. 8. 2009 byl vyhlášen rozsudek, kterým byl návrh žalobce na úpravu styku s nezletilými dětmi zamítnut. Na základě odvolání žalobce byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen odvolacím soudem, řízení pravomocně skončilo dne 6. 1. 2010. Žádosti žalobce na mimosoudní odškodnění žalovaná zčásti vyhověla, když mu přiznala částku 63 000 Kč za nesprávný úřední postup v řízení sp. zn. 8 C 5/95.

Odvolací soud se ztotožnil s právními závěry soudu prvního stupně a odkázal na odůvodnění soudu prvního stupně. Žalobce namítal, že v řízení sp. zn. 2 T 154/2002 bylo vydáno nezákonné rozhodnutí, kterým byl uznán vinným, neboť tento čin nespáchal. Tato část žaloby však musela být zamítnuta, jelikož zcela absentuje odpovědnostní titul, tj. nezákonné rozhodnutí, k poskytnutí odškodnění za nemajetkovou újmu, protože odsuzující rozsudek nebyl nikdy zrušen. Nárok na náhradu nemajetkové újmy, která měla být žalobci způsobena, nepřiměřenou délkou řízení sp. zn. 8 C 5/95, byl v době podání žaloby (dne 31. 1. 2008) již promlčen. Co se týče odškodnění za nemajetkovou újmu žalobci údajně způsobenou nepřiměřenou délkou řízení sp. zn. 13 P 84/2002, posuzoval soud prvního stupně nárok dle § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zákona č. 160/2006 Sb. (dále jen „OdpŠk"). V dané věci probíhala dvě řízení o úpravu styku žalobce s jeho nezletilými dětmi (předmětem kompenzační žaloby byla nepřiměřená délka řízení o jeho návrzích na úpravu styku, nikoli řízení o výchově a výživě). První návrh na úpravu styku podal žalobce dne 24. 6. 2002, řízení v této části pravomocně skončilo dne 25. 9. 2002. Celková délka tak byla tří měsíce, což je bez dalšího doba přiměřená. Druhý návrh žalobce na úpravu styku byl podán dne 17. 12. 2004 a řízení o něm pravomocně skončilo dne 6. 1. 2010 (dále také „posuzované řízení"). Celková doba řízení tak činila pět let. Řízení považoval soud za složité zejména po skutkové stránce (byla vydána řada procesních rozhodnutí, provedeno množství úkonů, rozsáhlé dokazování, vypracovávány znalecké posudky, soud musel reagovat na řadu podání žalobce i matky nezletilých dětí), během řízení o úpravě styku probíhalo i řízení o změně výchovy a výživy nezletilých dětí, řízení o zvýšení výživného. Řízení bylo přerušováno a tím prodlužováno i z důvodu snahy vyřešit věc mimosoudní cestou. Žalobce se na

celkové délce řízení nepodílel, byť několikrát požádal o odročení nařízeného jednání, stejně tak i matka nezletilých, žádal o odročení jednání rovněž z důvodu nařízené mediace, což objektivně k celkové délce řízení také přispělo. Opakovaně se dotazoval na stav řízení, zároveň však nepodal stížnost na průtahy v řízení či návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Význam řízení byl pro žalobce vzhledem k jeho předmětu vyšší než standardní. Jedná se o typ řízení, s nímž Evropský soud pro lidská práva „spojuje potřebu zvýšené péče soudu o rychlé vyřízení věci". Význam řízení pro žalobce však dle soudu snižuje skutečnost, že nepodal prostředek, který by směřoval k urychlení věci, rovněž nelze odhlédnout od výsledku věci, že návrh žalobce byl zamítnut, i s ohledem na negativní postoj nezletilých dětí. Postup soudů v posuzovaném řízení je zatížen obdobími nečinnosti (7. 9. 2006 – 25. 1. 2007 a 28. 2. 2007 – 1. 8. 2007), kdy spis byl u znalce, i přesto však rychlost řízení u znalce mohl soud svými úkony urgovat. Soudy dovodily, že celková doba řízení pěti let již není dobou přiměřenou a žalobci tím vznikla nemajetková újma. Jako přiměřené zadostiučinění se po zvážení shora uvedených okolností jevilo konstatování porušení žalobcova práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, aniž by bylo na místě přiznat odškodnění v penězích.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., a opírá je o dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. (nesprávné právní posouzení věci). Žalobce klade dvě otázky, o nichž se domnívá, že jsou zásadního právního významu. Otázky se vztahují k řízení o úpravě styku žalobce s jeho nezletilými dětmi, které je pro něj „nejdůležitější a nejvážnější". Zaprvé se táže, jaká je přiměřená délka řízení o úpravě styku s nezletilými dětmi a zda je doba pěti let přiměřená. Za druhé, zda postačí jako přiměřené odškodnění pouhé konstatování porušení práva v případě, kdy délka řízení není přiměřená. Dovolatel má za to, že nepřiměřeně dlouhé řízení mělo za následek zhoršení vztahu mezi ním a jeho nezletilými dětmi, kdy u jeho dětí došlo ke vzniku syndromu zavrženého rodiče a žalobce tak prakticky o své děti zcela přišel. Je přesvědčen, že opatrovnický soud měl citlivě a zejména rychle upravit poměry, aby nedošlo ke zničení vztahu mezi rodičem a nezletilými dětmi. Význam řízení o úpravě styku považuje pro sebe za značně vysoký. Řízení výrazně změnilo jeho život a zasáhlo jeho zásadní životní hodnoty. Zhodnotil-li soud, že návrh byl zamítnut zejména pro postoj samotných nezletilých dětí, žalobce zdůraznil, že „děti byly pod vlivem matky a k odcizení od otce došlo v důsledku značné doby soudního řízení". Dovolatel tvrdí, že soudy se v kompenzačním řízení zaměřily pouze na časovou posloupnost jednotlivých úkonů a pochybení soudů namítaná žalobcem opomněly hodnotit, nezaobíraly se příčinami průtahů. Uvedl, že v posuzovaném řízení odvolací soud při zrušení výroku, kterým byl zamítnut návrh na úpravu styku, soudu prvního stupně nastínil, jak je možné postupovat. Soud prvního stupně rozhodl znovu až 4. 8. 2009, kdy návrh opět zamítl, což potvrdil také odvolací soud. Zopakoval, že nepřiměřená délka posuzovaného řízení byla příčinou podstatného zhoršení vztahu mezi dovolatelem a jeho dětmi. Žalobce tak nemohl vykonávat všechna svá práva ke svým dětem, pečovat o ně a podílet se na jejich výchově. S ohledem na výše uvedené navrhl, aby dovolací soud zrušil napadený rozsudek, stejně tak i rozsudek soudu prvního stupně, a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud podotýká, že nepřihlížel k argumentaci dovolatele v podání ze dne 13. 2. 2012, neboť ji žalobce přičinil sám, v rozporu s účelem a smyslem požadavku povinného zastoupení dovolatele v dovolacím řízení (§ 241 odst. 1 o. s. ř.).

Žalovaná se k podanému dovolání nevyjádřila.

N e j v y š š í s o u d rozhodnutí soudů obou stupňů v části zamítnutí žaloby na náhradu nemajetkové újmy a ve výroku o náhradě nákladů řízení zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení; jinak dovolání odmítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 (viz čl. II., bod 7 zákona č. 404/2012 Sb.).

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

Dovolání proti potvrzujícímu výroku rozhodnutí ve věci samé může být přípustné pouze podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (se zřetelem k nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, je zrušeno uplynutím doby dne 31. 12. 2012), přičemž o situaci předvídanou v ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. nejde, tedy tak, že dovolací soud – jsa přitom vázán uplatněnými dovolacími důvody včetně jejich obsahového vymezení (§ 242 odst. 3 o. s. ř.) – dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Žalobce výslovně napadl výrok rozsudku odvolacího soudu, jímž potvrdil zamítnutí žaloby soudem prvního stupně týkající se všech řízení, a to ohledně částek 50 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 8 C 5/95, 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002, 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 2 T 154/2002. Dovolatel však nijak nezpochybňuje právní posouzení nároku na náhradu nemajetkové újmy ve výši 50 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 8 C 5/95 jako promlčeného a stejně tak v dovolání nebrojí proti právnímu posouzení nedůvodnosti nároku na odškodnění ve výši 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 2 T 154/2002. Z dovolání tak není zřejmé, v čem má spočívat zásadní právní význam napadeného rozsudku o daných nárocích.

Při zkoumání, zda napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. ve věci samé po právní stránce zásadní právní význam, může dovolací soud posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2004, sp. zn. 21 Cdo 541/2004, publikované v Souboru civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit č. 31/2005, pod C 3080. Usnesení je, stejně jako dále citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu a Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, veřejnosti dostupné na internetových stránkách Nejvyššího soudu, www.nsoud.cz.). Pokud žádnou otázku ve vztahu k tomu, jak odvolací soud posoudil jeho dva výše uvedené nároky, žalobce ve svém dovolání neuvádí, nemohl ohledně nich Nejvyšší soud shledat napadený rozsudek zásadně právně významným ve smyslu § 237 odst. 3 o. s. ř., a proto dovolání v daném rozsahu podle § 243b odst. 5, věty první, ve spojení s § 218 písm. c) o. s. ř. jako nepřípustné odmítl.

Dovolání je však přípustné ve zbytku (ohledně nároku na náhradu nemajetkové újmy ve výši 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002) pro posouzení otázky újmy způsobené rodiči nepřiměřenou délkou řízení o úpravě styku s jeho nezletilými dětmi, které nemá ve své výchově, neboť ta nebyla doposud v judikatuře Nejvyššího soudu řešena.

Ve vztahu k řízení o styk se žalobce domáhal náhrady nemajetkové újmy, která mu měla být způsobena nepřiměřenou délkou daného řízení, ale i tím, že se od roku 2002 nemohl se svými dětmi stýkat a že od roku 2004 nebyl pro žalobce „nastaven styk s dětmi“. Tvrdil, že zatímco v roce 2002 dle sdělení matky „měly děti otce rády, rády si s ním hrály“, došlo v důsledku nepřiměřené délky řízení o úpravu styku u dětí k rozvoji syndromu zavrženého rodiče, pro který se s žalobcem stýkat

odmítají.

Podle § 13 odst. 1 OdpŠk stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Nestanoví-li zákon pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Podle § 31a OdpŠk bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu (odst. 1). Zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo (odst. 2). V případech, kdy nemajetková újma vznikla nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1, věty druhé a třetí, nebo § 22 odst. 1, věty druhé a třetí, přihlédne se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění rovněž ke konkrétním okolnostem případu, zejména k

a) celkové délce řízení,

b) složitosti řízení,

c) jednání poškozeného, kterým přispěl k průtahům v řízení, a k tomu, zda využil dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení,

d) postupu orgánů veřejné moci během řízení a

e) významu předmětu řízení pro poškozeného (odst. 3).

Nejvyšší soud považuje za nezbytné úvodem uvést, že postup soudů v otázce výkladu § 13 odst. 1, věta druhá a třetí, a § 31a odst. 3 OdpŠk sjednotil po rozhodnutí odvolacího soudu v této věci Stanoviskem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněným pod č. 58/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „Stanovisko“).

Účelem náhrady nemajetkové újmy způsobené nepřiměřeně dlouhým řízením, které představuje nesprávný úřední postup ve smyslu cit. § 13 odst. 1, věta druhá a třetí, OdpŠk, je kompenzace stavu nejistoty, do níž byl poškozený v důsledku nepřiměřeně dlouze vedeného řízení uveden a v níž byl tak udržován (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4336/2010).

V posuzované věci spatřuje žalobce svou újmu nejen v tom, že byl po nepřiměřeně dlouhou dobu udržován v nejistotě ohledně výsledku řízení o úpravu styku s jeho nezletilými dětmi, ale také v tom, že styk mezi ním a jeho dětmi zůstal po nepřiměřeně dlouhou dobu neupraven, následkem čehož se mu děti odcizily. Žalobce tedy tvrdí jiný následek, než který je spojován s nepřiměřenou délkou řízení jako takovou.

Podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

Podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, publikované ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb. (dále jen „Úmluva“), každý má právo na respektování svého soukromého

a rodinného života, obydlí a korespondence.

V nálezu ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 26/2006, Ústavní soud zdůraznil, že čl. 32 odst. 4 Listiny garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Systematické zařazení tohoto práva do kategorie práv hospodářských a sociálních se pak nutně musí odrazit v interpretaci tohoto práva, a to nikoliv jako práva rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž naopak i tak, aby takové péči státní moc poskytovala specifickou ochranu (srov. též nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 158/2007, b. 16).

Obdobný výklad zastává i Evropský soud pro lidská práva (dále též „Evropský soud" nebo „ESLP"), podle něhož čl. 8 Úmluvy sice směřuje zejména k ochraně jednotlivce před svévolnými zásahy státních orgánů, ale nadto ukládá státu pozitivní povinnosti spočívající v účinném „respektování" rodinného života. Je-li tedy prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotyčným rodičem a dítětem (viz například rozsudek ve věci Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, č. 31679/96, § 94, ESLP 2000-I, a rozsudek ve věci Gnahoré proti Francii, č. 40031/98, § 51, ESLP 2000-IX). Být spolu je totiž pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i v případě, že se vztah rodičů rozpadl (viz rozsudek ESLP ve věci Voleský proti České republice, ze dne 29. 6. 2004, č. stížnosti 63627/00, b. 117, viz též Kratochvíl, J. in Kmec, J., Kratochvíl, J., Bobek, M., Evropská úmluva o lidských právech, komentář, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2012, s. 940 a násl.).

Povinnost státních orgánů přijmout opatření umožňující realizaci rodinného života ovšem není absolutní, neboť se stává, že navázání styku mezi jedním z rodičů a dítětem, které po jistou dobu žije s druhým rodičem, se nemůže realizovat ihned a vyžaduje určitou přípravu. Typ a rozsah těchto přípravných kroků závisí na okolnostech případu, avšak porozumění a spolupráce všech zúčastněných osob vždy představují důležitý faktor. Státní orgány sice mají vyvíjet snahu, aby této spolupráci napomohly, ale jejich povinnost využít donucovacích prostředků nemůže být neomezená: musí brát ohled na zájmy, práva a svobody dotčených osob a zejména na nejvyšší zájem dítěte a jeho práva, která mu přiznává článek 8 Úmluvy. Pokud by styk s rodiči mohl tyto zájmy ohrozit nebo poškodit tato práva, státní orgány musí dohlédnout nad zachováním rovnováhy. Rozhodující (pro posouzení, zda nedošlo ze strany státu k porušení čl. 8 Úmluvy – pozn. Nejvyššího soudu) je zjistit, zda státní orgány přijaly za účelem usnadnění styku veškerá opatření, která od nich bylo možné v tomto případě rozumně očekávat (viz rozsudek ESLP ve věci Voleský proti České republice, ze dne 29. 6. 2004, č. stížnosti 63627/00, b. 118).

V nálezu ze dne 11. 10. 2007, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 158/2007, b. 28, Ústavní soud uvedl, že základní právo na nerušený rodinný život jako subjektivní veřejné právo ve shodě s judikaturou ESLP taktéž chrání právo rodiče na přijetí opatření ze strany státních orgánů směřujících k jeho obnovenému soužití s dítětem (viz rozhodnutí ve věci Eriksson vs. Švédsko ze dne 22. 6. 1989), a to v co nejkratší době, s ohledem na skutečnost, že prostý běh času může vést k nenapravitelným důsledkům pro vztahy mezi dětmi a rodičem, který s nimi nežije (viz rozhodnutí ESLP ve věci Ignaccolo-Zenide vs. Rumunsko ze dne 25. 1. 2000).

Z uvedeného je zřejmé, že ze strany orgánů státu v případě realizace práva rodiče a dítěte na rodinný život nejde o výsledek, to jest o to, zda skutečně došlo k realizaci tohoto práva, ale podstatné je, zda stát dostál svému závazku náležité péče (srov. rozsudek ESLP ve věci Fiala proti České republice, ze dne 18. 7. 2006, č. stížnosti 26141/09, b. 96), s důrazem na to, aby státní orgány jednaly rychle (srov. rozsudek ESLP ve věci Reslová proti České republice, ze dne 18. 7. 2006, č. stížnosti 7550/04, b. 56).

V posuzované věci ze skutkových zjištění vyplývá, že se žalobce poprvé domáhal úpravy styku se svým nezletilým synem návrhem ze dne 26. 4. 2002, když řízení o něm bylo pravomocně zastaveno z důvodu zpětvzetí návrhu dne 25. 9. 2002. Podruhé podal žalobce návrh na úpravu styku dne 13. 12. 2004 a řízení o něm bylo skončeno dne 6. 1. 2010.

K aktivaci pozitivního závazku státu poskytnout ochranu právu na rodinný život je nezbytné, aby byla dána potřeba zásahu ze strany státu. Jestliže vzal žalobce svůj první návrh na úpravu styku s nezletilým synem v roce 2002 zpět, dal tím najevo, že k úpravě styku není důvod, a odvolací soud proto nepochybil, když za rozhodné období vzal toliko dobu trvání řízení o druhém návrhu žalobce na úpravu styku (§ 31a odst. 3 písm. a/ OdpŠk).

Ustanovení § 31a odst. 3 OdpŠk stanoví nejen okolnosti, které je třeba vzít do úvahy při určení výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, jinak chráněného čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ale i okolnosti, které je třeba zohlednit při zjišťování, zda vůbec k porušení uvedeného práva došlo (srov. část IV. Stanoviska). Jde přitom o výčet demonstrativní (srov. část V. Stanoviska – arg. zejména), který nebrání zohlednění dalších okolností tak, aby výše zadostiučinění odpovídala závažnosti způsobené újmy (§ 31a odst. 2 OdpŠk).

Jiné okolnosti, zdůrazňující intenzitu poškozeným utrpěné újmy, mohou spočívat i v tom, že je nesprávným úředním postupem, spočívajícím v nepřiměřené délce řízení, porušeno nejen jeho právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, ale i jiné základní právo. V dané věci by mohlo jít o právo na rodinný život chráněné čl. 8 Úmluvy a čl. 32 odst. 4 Listiny.

Odvolací soud se otázkou, zda soudy v řízení o úpravu styku poskytly žalobci dostatečnou a zejména rychlou ochranu jeho práva na rodinný život, nezabýval a jeho posouzení žalobcova nároku je tudíž neúplné, a proto nesprávné.

K zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva poškozeného na projednání věci v přiměřené lhůtě Nejvyšší soud opakovaně uvádí, že je na místě pouze tehdy, byla-li újma způsobená poškozenému zanedbatelná (srov. část V. Stanoviska). Takový závěr se v posuzované věci, kdy mohlo dojít k porušení dvou základních práv žalobce, nejeví přiléhavý. I zde však platí, že je potřeba při stanovení výše zadostiučinění přihlédnout k okolnostem konkrétního případu, které v dané věci nebyly z hlediska skutkového odvolacím soudem dosud zváženy a závěr o formě, popřípadě výši zadostiučinění, lze učinit až v návaznosti na zjištění o závažnosti žalobcem utrpěné újmy.

Podle § 242 odst. 3, věta druhá, o. s. ř. přihlédl Nejvyšší soud k tomu, že je řízení stiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a jež spočívá v neurčitosti žaloby. Z žalobní formulace žádající zaplacení částky 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002 není totiž zřejmé, zda se žalobce domáhá zaplacení odškodnění za každý započatý rok vedení daného řízení, nebo zda má být daná částka krácena přiměřeně délce, po kterou posuzované řízení probíhalo ve svém posledním roce, a pokud ano, v jaké rozsahu. Bylo proto na soudu prvního stupně, aby postupem podle § 43 odst. 1 o. s. ř. vyzval žalobce k upřesnění žaloby ve směru uvedení konkrétní částky, kterou za jím utrpěnou újmu požaduje, popřípadě k uvedení takové formulace žalobního petitu, která její jednoznačné určení umožní. Pokud tak soud prvního stupně neučinil a soud odvolací jeho pochybení nenapravil, je řízení zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Z výše uvedeného je zřejmé, že odvolací soud posoudil nárok žalobce na náhradu nemajetkové újmy v rozsahu částky 100 000 Kč za každý rok řízení vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí pod sp. zn. 13 P 84/2002 nesprávně a že je řízení stiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí. Nejvyšší soud proto podle § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. napadený rozsudek odvolacího soudu v uvedeném rozsahu zrušil. Protože důvody, pro něž bylo zrušeno

rozhodnutí odvolacího soudu, se vztahují i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud ve stejném rozsahu i jeho rozsudek a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).